

הפקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי

ניסן תשע"ט

אפריל 2019

אל :

מורי תחום הדעת תנ"ך,

עם סיום בדיקת בחינות החורף תשע"ט, ברצוני לשתף אתכם בתוצאות ובהישגי התלמידים ולהעלות מספר תובנות. התובנות, נכתבו בתום תהליך ההערכה, ומאוסוף הדברים מצוותי ההערכה. כמו כן הניתוח הסטטיסטי של השאלונים, שפך אור על הנתונים, חידד ואישש חלק ניכר מהתובנות אשר יובאו לפניכם. התובנות יסייעו בידכם במתן הדגשים והכוונה בתהליכי ההוראה הלמידה וההערכה לאורך השנה.

להלן הנתונים :

שאלון	שם השאלון	ציון
1281	2 יח"ל*	64
1284	עולים*	75
1282	30% אקסטרני 2 יח"ל	70
1272	30% עולים אקסטרני	77
* הנתונים מתייחסים ל 70% ציון בחינה בלבד		

תובנות כלליות:

- התובנות המופיעות להלן מתייחסות למבחן חורף 2019 בלבד. אלה מצטרפות לתובנות שפורסמו במועדים הקודמים.
- התמודדות התלמידים עם השאלות המכוונות לידע היא נאותה. יחד עם זאת, באותן השאלות המכוונות להבנת הידע, ניתוחו הסקת מסקנות, היקש ויישום, היינו סדר חשיבה גבוה, כאן ההתמודדות קשה יותר.
- הבחינה נעשית עם ספר תנ"ך פתוח כך שאת הפרקים והידע לא צריך לשנן ולזכור. מטבע הדברים, השאלות תתבססנה על הידע המופיע בטקסט המקראי אך תדרושנה הבנה הרחבה והעמקה, בסדר חשיבה גבוה. בתהליכי ההוראה הלמידה וההערכה יש לתת מקום להבנת המידע ולא רק לזכירתו ושינונו.
- ניכר כי נעשה תהליך נכון וראוי בבניית תשובה והצגת טיעון.
- יש להפנות את תשומת לב התלמידים להבחנה בין המטלות הנדרשות בשאלה. הבחנה בין "הבא ראיה" "הסבר" "הדגם" וכו'.
- יש לתרגל עם התלמידים קריאה מדויקת של שאלות הבחינה וההפניות המדויקות לפסוקים הנדרשים בשאלה. יש והתלמידים אינם מתייחסים לפסוקים המסוימים שהפנו אותם בשאלה, אלא לכל הקטע בכללותו. יש להדגיש שההפניה לפסוקים מכוונת ויש בה כדי לסייע בבניית התשובה. אין להסתפק בידע הכללי הנרכש מיחידת הלימוד.
- תשובות התלמידים בנושאי ההרחבה מעידות על למידה חסרה. אנו פוגשים שוב ושוב חוסר בקיאות בסיסית בנושאי ההרחבה.

ניתוח נתוני בחינות הבגרות עד לרמת שאלות וסעיפים לכל כיתה, מגיע לכל בית ספר. ניתוח הנתונים מהווה כלי שרת בידי הצוות המקצועי, להערכה מעצבת למידה הוראה והערכה בתחום הדעת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מזכירות פדגוגית
אגף א' מורשת

הפקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי

חלק ראשון - היסטוריוגרפיה ונבואה

ניכר כי פרקי הנבואה נלמדים. מספר הבוחרים בהם עלה. דבר המעיד על כך שהתלמידים אינם נרתעים להתמודד עם פרקי הנבואה הנלמדים בכיתה.

סעיפי א' בשאלות הגדולות משיגות את מטרתן. מטרתן היא להתייחס אל יחידת הלימוד בראיה כוללת ומקיפה. סעיפים אלה מתייחסים לאיסוף מידע וידע.

הישגי התלמידים בסעיפי א' בשאלות הגדולות מעידים על השגת המטרה. התלמידים מתמודדים עימם בהצלחה. הניקוד המושג בסעיפי א' מאפשר לתלמידים לצבור ניקוד מסך הניקוד הגבוה ביחידה כולה.

הדילמה בין לצמצם בסעיפים לבין סיעוף השאלות תמיד קיימת. משקלן של השאלות הגדולות הוא 56 נקודות מהניקוד הכולל של הבחינה. דבר המעצים את הדילמה. לכל צד בדילמה זו, יש יתרונות וחסרונות. מחד גיסא סיעוף מאפשר לתלמידים לצבור נקודות ולא לאבד ניקוד רב בשל מענה שגוי על סעיף כזה או אחר. מאידך גיסא סיעוף מלאה ומכביד על התלמיד במענה על סעיפים רבים בכל שאלה. נדרשת מאתנו מציאת האיזון הנכון בהרכבת מבנה הבחינה.

בסעיפים האחרים בכל שאלה נדרשת הבנה היקש ויישום המידע ביחידה. לא נדרש שינון הידע. הספר פתוח בפני התלמיד והיחידה שנלמדה מופיעה לפני התלמיד. לכן אין צורך לשנן ידע ולזכרו. אלא להבינו.

יש הבדל בכמות התלמידים הבוחרים בנושאי החוק והחכמה למספר התלמידים הבוחרים בנביאי אמת ושקר ותגובות לחורבן. לימוד חלקי של הנושאים הללו הוא בניגוד ללימוד תכנית הלימודים כנדרש. כמו כן לימוד חלקי של הנושאים מצמצם את הבחירה שניתנת לתלמיד במהלך הבחינה. דברים אלה ניתן ליחסם גם לנושאי ההרחבה הנדרשים על פי תכנית הלימודים

שאלה מספר 1-

סעיף ג – נדרשה כאן הבנה של מהות תפקידו של אליהו והמצופה ממנו כנביא לעומת תפיסתו שלו את תפקידו כנביא. הרעיון מאד מהותי ליחידת הלימוד. רעיון שלא הובהר דיו בלימוד היחידה. הציטוט שהובא מאבות דרבי נתן אמר את התשובה בדרך אחרת. לתלמידים היה קושי יחסי בסעיף זה משאר הסעיפים בשאלה בכללותה.

שאלה 2 –

סעיף א – לכאורה היה בו קושי בשל הניסוח "תפיסת הגמול במקרא". תלמיד היה יכול לחשוב בטעות שיש כאן תפיסת גמול אחת. בסמיכות אנחנו מחויבים לשים את הא'. תלמיד נדרש לקרוא שני פסוקים המעידים על מותו בשיבה טובה בניגוד לחטאיו הרבים ולתפיסה שיש שכר ועונש. כאן נדרשת הבנה בין שני קטעים והבנת היחס ביניהם. הישגי התלמידים בסעיף היו נאותים ולא ביטאו קושי. רוב התלמידים שבחרו בסעיף זה, הבינו את היחס המנוגד בין שני הקטעים. היו מעטים שביטאו שינון של תורת הגמול המאפיין את ספר מלכים, מבלי להתייחס לקטע אליו הם הופנו בשאלה.

סעיף ג' לכאורה לא נצפתה בעיה עימו. הסעיף נבחר על ידי מעט מאד תלמידים והתגלה כקשה ביותר בכל הבחינה. סדר חשיבה גבוה נדרש בו, היקש בין הכתובים. מיומנות שיש לתרגל אותה בלימוד היחידות.

הפקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי

שאלה 3-

מספר התלמידים אשר בחרו בנבואה הולך ועולה. ניכר כי תלמידים אינם נרתעים להתמודד עם שאלות מיחידות הלימוד הלקוחות מהנבואה.

סעיף ג – ההישגים נמוכים יחסית לשאר הסעיפים בשאלה. השאלה מתייחסת לרעיון המהותי ביותר שאנו נותנים לו מקום בלימוד "מוסר מול פולחן". למרות ההתייחסות הבסיסית לרעיון העיקרי והמהותי, ההישגים היו נמוכים ומספר מועט של תלמידים בחר בסעיף זה. ההסבר לכך היא הבחירה להציג דרך פרשנות. הרתיעה מפרשנות באשר היא, מרתיעה תלמידים מלבחור בה, גם כאשר הרעיונות מופיעים בה כמעט במפורש. ההתמודדות עם פרשנות זו אחת מהמיומנויות הנדרשות בתחום הדעת.

סעיף ד- ההתייחסות לאמצעים אמנותיים בנבואה היא מהותית לרטוריקה הנבואית ומאירה את הרעיונות המובעים בה. כל אמצעי ספרותי –ריטורי יש בו להאיר ולשקף את הרעיון שהנביא מבקש להדגיש והשמיע בפני העם. זו מיומנות נדרשת בלימוד יחידות הנבואה. תלמידים ידעו לציין נכונה את הופעתם של אמצעים אלה ותפקידם ביחידת הלימוד.

חלק שני נושאי החובה –

שאלה 5- הישגי התלמידים היו גבוהים יחסית בשאלה. אופייה של השאלה נסב סביב ידע בלבד המופיע בטקסט עצמו בצורה ברורה ומפורשת.

הסעיף השני בשאלה הייתה אמורה להיות שאלת עמ"ר. אופיה של השאלה כשאלת עמ"ר החמיצה את מטרתה. ההתייחסות בה לא נגעה לטקסט המקראי ישירות.

ניכר כי בתהליכי ההוראה והלמידה הנכם נותנים מקום ללימוד ניסוח טענה ובניית טיעון לסוגיה נדרשת.

שאלה 6- נדרש נימוק לאיסורים המופיעים בטקסט. התלמידים לא הבינו את הנימוק "כי תועבות ה'", נימוק המופיע מפורשות בטקסט המקראי. יש חשיבות להשתמש בלשון המקרא, על ביטוייה ורעיונותיה האופייניים לה, במהלך ההוראה למידה, להבנה מהותית של היחידה הנלמדת.

שאלה 7 –הישגי התלמידים בשאלה זו מאד נמוכים. בשאלה התייחסו התלמידים רק לידע, העולה מהטקסטים השונים. מה שלא נדרש בשאלה. בשאלה נדרשו מיומנויות למידה מסדר חשיבה גבוה כמו הסקת מסקנות היקש בין שני טקסטים ויישום. דרישה זו הייתה קשה לתלמידים.

סעיף ב כיוון לידע מפורש המופיע בטקסט. הישגים בסעיף זה היו טובים יותר מסעיף א.

נושאי הרחבה-

שאלה 8 יש הבדל בין שני הסעיפים. סעיף א נדרש בו ידע וההתמודדות של התלמידים עם הדרישה, הייתה נאותה. בסעיף השני, בו נדרשה הבנה העולה מהפסוקים, הצלחת התלמידים הייתה פחות טובה.

שאלה 9 - שאלה עם סעיף אחד בלבד ההישגים בה היו נמוכים. אמצעים ספרותיים רטוריים הם חלק בלתי נפרד מלימוד הנבואה. הם מאירים ומדגישים את הרעיונות המרכזיים בה. יש לתת להם מקום בלימוד יחידות הנבואה. השימוש "בעצמות היבשות" כאנאלוגיה לתחושות ומצב העם. החייאתן נותנת אופטימיות ותקווה.

קטע להבנה וניתוח –

ניכר כי הנכם נותנים מקום נרחב ונכון במהלך ההוראה והלמידה למתן כלים להתמודדות עם הטקסט המקראי. הישגים נאים בכל אחד מהסעיפים. התלמידים הנבחרים, למעט בודדים, התמודדו כראוי עם קטע להבנה וניתוח, וישמו כלים ומיומנויות נדרשות לעיון עצמאי.

עולים – שאלון 1284:

שאלה 4 הפריט הקל ביותר מספר בחרים גדול והצלחה בו רבה מאד.

שאלה 6- סעיף ב על פניו נראה כפריט הקל ביותר בבחינה התגלה כקשה. אחוז הבחרים בשאלה זו היה גבוה, אך ההישגים היו נמוכים. למרות שהייתה הכוונה לשני פסוקים בלבד ואף הניסוח היה נהיר. יש להדגיש בפני התלמידים שיש להתייחס לפסוקים המצוינים בשאלה. אין להסתמך רק על הידע הכללי הנרכש ביחידה זו.

שאלה 7- סעיף 2 השאלה התייחסה להבנה של המידע הניתן בטקסט וקשר בין שני טקסטים רלוונטיים לנושא. הפסוקים הרלוונטיים הופיעו בבחינה. לא נדרש איתור מידע חדש. יש ליצור את ההקשרים הללו בתהליך ההוראה והלמידה. סעיף זה היווה את הפריט הקשה ביותר בבחינה ואחוז בחרים בו נמוך. אלה שבחרו בו ענו עליו יפה.

נבחרים אקסטרנים ונבחי משנה –שאלון 1282 :

ניכר כי ההתמודדות עם ספר בראשית נאותה. בצד זה ההתמודדות עם פרקי החוק וספרות החכמה כמתחייב מת"ל, לוקה בחסר.

שאלה 2 – שאלה שנבחרה רק על ידי מספר בחרים קטן. ההישגים בה גבוהים במיוחד. שאלה שהתייחס לפרשנות שהגדירה והאירה מידע מתוך הטקסט.

שאלה 3- סעיף א שעל פניו נראה קל אך התגלה כקשה. בשאלה נדרשה הבנה של לשון המקרא בביטוי "כי יפלא ממך..." ביטוי מהותי להבנת היחידה כולה. אי הבנתו, פגמה ביכולת להתמודד עם שאר הפרטים בחוק.

לבסוף, אני מבקשת לשטוח בפניכם את תהליך העבודה הארוך היסודי והמדוקדק של וועדת שאלון לכתובת בחינת הבגרות. לצערי, האמירות לאחר בחינת הבגרות האחרונה, לא היו הוגנות ומכבדות, בלשון המעטה, את עמיתנו למקצוע כותבי הבחינה.

מבקשת לציין ולדייק בפרטי התהליך.

וועדת השאלון מורכבת ממורים מן המניין, המלמדים ומגישים לבגרות בתנ"ך בבתי הספר העל יסודיים. חברי הוועדה אינם יכולים להגיש לבחינת הבגרות באותו המועד בו הם לוקחים חלק בכתיבתו.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מזכירות פדגוגית
אגף א' מורשת

הפקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי

תהליך כתיבתו של שאלון נמשך זמן רב, חצי שנה לערך. השאלון עובר תהליך ארוך עד לתוצר הסופי שלו. תהליך של כתיבה עיון, ובחינה מדוקדקת, מקצועית, לשונית ואקדמית. לאחר הבחינה, אנו עורכים בחינה מחודשת של הבחינה יחד עם הנתונים הסטטיסטיים להפקת לקחים. אתם מוזמנים ליצור עימי קשר ישיר, לכל שאלה ותהיה הנוגעת לבחינת הבגרות.

מבקשת להודות לכם, המורים לתנ"ך, על עבודתכם. אתם אלה נושאי האחריות והמחויבות להנחלת תחום הדעת במערכת וההצלחה בו.

בהערכה רבה, ענת